

**ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBUR IJODIDA VATANPARVARLIK TARBIYASI VA
UNING DIDAKTIK AHAMIYATI***Eshmurodova Navbahor Orol qizi**O'zDJTU Yoshlar bilan ishlash**ma'naviyat va ma'rifat bo'limi uslubchisi*

Zahiriddin Muhammad Bobur o'zbek mumtoz adabiyoti va tarixiy tafakkuri taraqqiyotida alohida o'rin tutuvchi buyuk siymolardan biridir. Uning ijodiy merosi tarix, adabiyot, geografiya, ma'naviyat va axloq masalalarini o'zaro uyg'un holda yoritishi bilan ajralib turadi. Bobur asarlarida insonning o'z yurti, xalqi va tarixiy ildizlariga munosabati muhim mavzulardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Shu jihatdan uning ijodi yosh avlodda vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning muhim ma'naviy manbalaridan biri sifatida baholanishi mumkin.

Vatanparvarlik tarbiyasi shaxsda o'z yurtiga muhabbat, tarixiy xotira, milliy qadriyatlarga hurmat, jamiyat oldidagi mas'uliyat va xalq manfaatiga sadoqat kabi fazilatlarni shakllantirishni nazarda tutadi. Bobur hayoti va ijodi ushbu tushunchalarning ko'plab qirralarini o'zida mujassamlashtiradi. Ayniqsa, "Boburnoma"da Farg'ona, Andijon, Samarqand va Movarounnahr bilan bog'liq xotiralar, yurt tabiati va shaharlar tasviri muallifning tarixiy makon bilan kuchli ruhiy aloqasini ko'rsatadi.

Bobur ijodida vatan tushunchasi oddiy geografik makon sifatida emas, balki insonning xotirasi, kechinmasi va ma'naviy dunyosi bilan bog'liq qadriyat sifatida namoyon bo'ladi. "Boburnoma"dagi Farg'ona va Andijon haqidagi tasvirlar buning yorqin misolidir. Muallif o'zi tug'ilib o'sgan hududlarning tabiati, shaharlari, bog'lari, daryolari va iqlimiga oid ma'lumotlarni berar ekan, ularni shaxsiy xotira bilan uyg'unlashtiradi. Natijada makon tasviri muallifning ichki dunyosini ochuvchi badiiy vositaga aylanadi.

Boburning yurt haqidagi xotiralari uning hayotidagi siyosiy va geografik o'zgarishlar fonida yanada chuqur mazmun kasb etadi. U turli hududlarda yashagan va faoliyat yuritgan bo'lsa-da, tug'ilib-o'sgan yurtiga oid xotiralarni saqlab qoladi. Bu holat vatanparvarlikning muhim tarkibiy qismi bo'lgan tarixiy xotira va o'zlikni anglash tushunchalarini namoyon etadi.

Bobur she'riyatida ham yurt va ayriliq mavzulari insonning ichki kechinmalari bilan chambarchas bog'langan. Vatandan uzoqda bo'lish, sog'inch va ayriliq holatlari orqali ona zaminning inson hayotidagi ma'naviy qiymati ochiladi. Bunday badiiy ifoda o'quvchiga vatan tushunchasini faqat siyosiy yoki hududiy kategoriya emas, balki inson qalbi bilan bog'liq ma'naviy qadriyat sifatida anglash imkonini beradi.

“Boburnoma”ning vatanparvarlik tarbiyasidagi ahamiyati, avvalo, uning tarixiy xotirani saqlash xususiyati bilan belgilanadi. Bobur o‘z davrida sodir bo‘lgan voqealarni, siyosiy jarayonlarni, shahar va hududlarning holatini hamda insonlar faoliyatini yozib qoldirgan. Shu tariqa uning shaxsiy xotirasi kengroq tarixiy xotiraning bir qismiga aylangan.

Tarixiy xotira vatanparvarlik tarbiyasining muhim asosidir. O‘z xalqining tarixini, ajdodlarining faoliyatini va madaniy merosini bilgan shaxs o‘zligini chuqurroq anglaydi. “Boburnoma” bu jihatdan o‘quvchini tarixiy voqealarni shaxsiy taqdir va insoniy kechinmalar bilan bog‘lab o‘rganishga undaydi.

Asardagi shaharlar va hududlar tavsifi ham didaktik ahamiyatga ega. Bobur Samarqand, Andijon, Kobul, Hindiston va boshqa makonlar haqida ma’lumot beradi. Ularning tabiati, aholisi, urf-odatlar va madaniy xususiyatlarini qayd etadi. Bu ma’lumotlar o‘quvchida tarixiy-geografik tasavvurni kengaytiradi va turli madaniy makonlarni qiyosiy anglash imkonini beradi.

Shu bilan birga, Bobur ijodidagi vatanparvarlikni tor ma’noda faqat o‘z hududiga muhabbat bilan chegaralash to‘g‘ri emas. Unda tarixni bilish, jamiyat oldidagi mas’uliyat, yurt obodligi va insonlar manfaatini anglash kabi tushunchalar ham mujassam. Demak, vatanparvarlik shaxsning ijtimoiy mas’uliyati bilan uzviy bog‘langan.

Bobur ijodining didaktik ahamiyati shundaki, undagi vatanparvarlik g‘oyasi tayyor shiorlar shaklida emas, balki hayotiy voqealar, tarixiy tajriba va shaxsiy kechinmalar orqali ifodalanadi. Bunday badiiy yondashuv o‘quvchini mustaqil fikrlashga va tarixiy hodisalardan xulosa chiqarishga undaydi.

Boburning lirik merosida vatan sog‘inchi va ayriliq motivlari alohida o‘rin tutadi. Shoirning hayotiy taqdiridagi ko‘chishlar va siyosiy o‘zgarishlar uning she’riy kechinmalariga ham ta’sir ko‘rsatgan. Vatan bilan bog‘liq xotira lirik qahramonning ruhiy holatini ochuvchi asosiy omillardan biriga aylanadi.

Vatan sog‘inchi orqali insonning o‘z ildizlariga bo‘lgan ehtiyoji ifodalanadi. Bu jihat yosh avlod tarbiyasida ham muhimdir. Inson o‘z tarixini, ona tilini, adabiyotini va madaniyatini qadrlashi orqali milliy o‘zligini anglaydi. Bobur she’riyati ana shu ma’naviy jarayonni hissiy va estetik shaklda ifodalashi bilan ahamiyatlidir.

Bobur ijodidagi milliy o‘zlik tushunchasi boshqa xalqlarga nisbatan inkor yoki qarama-qarshilikka asoslanmaydi. Aksincha, o‘z yurtini qadrlash bilan birga boshqa makonlar va xalqlarning hayotini kuzatish, ularning xususiyatlarini qayd etish ham mavjud. Shu sababli Bobur merosidagi

vatanparvarlikni ochiq fikrlilik va boshqa madaniyatlarga hurmat bilan uyg'un holda talqin qilish mumkin.

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodida vatanparvarlik tarbiyasi tarixiy xotira, ona yurtga muhabbat, milliy o'zlik, madaniy merosga hurmat va jamiyat oldidagi mas'uliyat tushunchalari bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. "Boburnoma"dagi Farg'ona, Andijon, Samarqand va boshqa hududlar tasviri, shuningdek, Boburning shaxsiy kechinmalari va she'riy merosidagi vatan sog'inchi ushbu g'oyalarning badiiy asosini tashkil etadi.

Bobur ijodining didaktik qiymati uning vatanparvarlik g'oyalarini hayotiy tajriba va tarixiy voqealar bilan bog'lab ifodalaganidadir. Bu esa yosh avlodga vatanni sevish, tarixni bilish, ajdodlar merosini qadrlash va jamiyat oldidagi mas'uliyatni anglash kabi fazilatlarni shakllantirish uchun samarali ma'naviy manba bo'lib xizmat qiladi.

Shunday qilib, Bobur merosini zamonaviy ta'lim-tarbiya jarayonida o'rganish o'quvchilarning tarixiy tafakkuri va milliy o'zligini rivojlantirish, ma'naviy qadriyatlarga hurmatini kuchaytirish hamda vatanparvarlik tuyg'usini ongli va amaliy mazmun bilan boyitishga yordam beradi. Bobur ijodidagi vatanparvarlik g'oyalarini fanlararo va interfaol metodlar asosida o'rganish uning didaktik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Boburnoma. – Toshkent: O'zbekiston, 2019.
2. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Devon. – Toshkent: Fan, 1994.
3. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Mubayyin. – Toshkent: Fan, 1981.
4. Bobur, Zahiriddin Muhammad. Muxtasar (Aruz risolasi). – Toshkent: Fan, 1971.
5. Hayitmetov, A. Bobur lirikasining janr tarkibi. – Toshkent: Fan, 1975.
6. Mallayev, N. M. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1976.
7. Valixo'jayev, B. O'zbek adabiyotshunosligi tarixi. – Toshkent: O'zbekiston, 1993.
8. Hasanov, S. Bobur ijodiyoti. – Toshkent: Fan, 1983.
9. Qosimov, B. va boshqalar. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.